

Nr 164.

Av herr **Ekman, Johan Emilson**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående förändrad organisation av patent- och registreringsverket och reglering av löneförhållandena vid nämnda ämbetsverk.*

I nådiga propositionen nr 253 har Kungl. Maj:t förelagt Riksdagen förslag till omorganisation av patent- och registreringsverket samt till reglering av löneförhållandena vid verket. Det torde icke vara något tvivel underkastat, att snara åtgärder böra vidtagas i syfte att mera definitivt ordna arbets- och löneförhållandena vid detta ämbetsverk, så att detsamma bliver bättre rustat för fyllandet av sina viktiga uppgifter. Det synes mig emellertid lika påtagligt, att den kungliga propositionen icke i allo är ägnad att läggas till grund för Riksdagens beslut i ämnet. Jag syftar härvid särskilt på förslaget om bolagsavdelningens organiserande såsom en oskiljaktig del av patentverket.

Visserligen må det vara sant, att propositionen föreslår för bolagsärendenas behandling en särskild byrå, som organisatoriskt icke på annat sätt infogats i verket än att den sorterar under verkets chef samt att dettas registrators- och kassakontor jämväl avsetts för bolagsavdelningens behov. Likaledes har bland avlöningsvillkoren för verkets tjänstemän upptagits den vid lönerogleringar numera alltid förekommande bestämmelsen om skyldighet för ordinarie tjänsteman att tjänstgöra i det verk, till vilket hans göromål eventuellt komma att överlämnas. Dessa omständigheter synas ju bereda möjlighet för att sedermera med avseende å bolagsärendenas behandling vidtaga de förändringar, som kunna finnas lämpliga.

Vid en närmare granskning av den kungl. propositionen skall man emellertid finna, att dess utgifts- och inkomstberäkning innebär

ett bestämt hinder för ett framtida avskiljande av bolagsavdelningen från patentverket.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna utgiftsstaten för det omorganiserade verket slutar på en summa av 539,500 kronor, varav 303,100 kronor på den ordinarie avlöningsstaten samt 236,400 för omkostnader och pensioner (förlagsanslag). Att med ledning av kungl. propositionen exakt beräkna, huru stor del av dessa utgifter belöper sig på bolagsavdelningen samt huru stor del på verket i övrigt låter sig tyvärr icke göra. Om emellertid sådana utgiftsbelopp som de för lokal, postavgifter, inventarier m. fl. upptagna fördelas efter proportionen mellan avlöningarnas slutsumma för de respektive avdelningarna, kommer man till det resultat, att på bolagsavdelningen skulle belöpa sig en utgiftssumma av allra högst 80,000 kronor och på verket i övrigt en summa av c:a 460,000 kronor.

Vid beräkningen av inkomsterna förutsätter Kungl. Maj:t, att de olika avgifter, som nu inflyta till verket, skola även framgent utgå efter enahanda bestämmelser, som hittills varit gällande. De å bolagsavdelningen inflytande avgifterna skulle i sådant fall komma att uppgå till c:a 134,000 kronor, övriga avgifter till c:a 428,000 kronor eller sammantaget c:a 562,000 kronor. Då utgiftsstaten slutade på en summa av 539,500 kronor, skulle alltså för hela det föreslagna verket komma att uppstå ett överskott av c:a 22,500 kronor.

Undersöker man emellertid, huru den ekonomiska ställningen skulle te sig, därest i överensstämmelse med hittillsvarande bestämmelser vardera avdelningen skulle administreras medelst till densamma ingående avgifter, så uppstode för bolagsavdelningen ett överskott av c:a 54,000 kronor, men för verket i övrigt ett underskott av c:a 32,000 kronor.

För att kunna genomföra den föreslagna omorganisationen och löneregleringen för patent- (och varumärkes-) avdelningen måste Kungl. Maj:t alltså taga i anspråk minst 32,000 kronor av de på bolagsavdelningen belöpande inkomsterna. Kungl. Maj:t framhåller för övrigt, att för en så omfattande rörelse som patent- och registreringsverkets verksamhet det beräknade överskottet för hela verket av 22,500 kronor får anses innebära för ringa marginal mellan inkomst- och utgiftsberäkningen; därmed antydes ju direkt att bolagsmedlen i sin helhet beräknas framdeles bliva behövlige.

Den nu verkställda undersökningen torde sålunda hava ådagalagt riktigheten av den ovan uttalade uppfattningen, att hela förslaget ekonomiskt baseras på förutsättningen av att bolagsavdelningen för framtiden bindes vid patentverket och för dess behov tillhandahåller sina över-

flödiga inkomster. Till yttermera visso har ock herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet (s. 93) uttryckligen förklarats, att något hinder icke förefinnes för att »låta samtliga till verket inflytande avgifter, utan uppdelning, användas till bestridande av verkets samfälliga utgifter». Denna av herr statsrådet uttalade uppfattningen förutsätter *dels* att bolagsavdelningen för framtiden bör vara förenad med patentverket, *dels ock* att bolagsavdelningens inkomster rätteligen kunna användas till patentverkets utgifter. Då jag emellertid i båda dessa avseenden hyser en principiellt annan mening, nödgas jag här till närmare belysning upptaga ifrågavarande spörsmål.

Det särskilda utskott, som vid 1895 års riksdag behandlade bland annat kungl. propositionen med förslag till lag om aktiebolag, ansåg aktiebolagsregistreringen lämpligen böra anförtros åt en myndighet, som hade även andra ärenden att handlägga. Därvid kunde enligt utskottets mening ifrågakomma någon byrå inom civildepartementet, justitiedepartementets statistiska byrå, kommerskollegium eller patentbyrån. Utskottet framhöll emellertid, att det skulle strida mot grunderna för organisationen av Kungl. Maj:ts kansli att göra någon byrå därinom till en självständigt beslutande myndighet ävensom att ur besparingssynpunkt intet vore att vinna genom att förlägga aktiebolagsregistreringen till kommerskollegium, som ej förfogade över mera arbetskrafter än som behövdes för fullgörande av dess förutvarande åligganden. Då utskottet däremot hade skäl att antaga, att utöver den förstärkning av arbetskrafterna i patentbyrån, som i alla fall vore nödvändig och ifrågasatt, icke för att detta ämbetsverk skulle kunna med hinna jämväl aktiebolagsregistreringen kunde krävas mer än en notarieplats, ville utskottet för sin del förorda, att aktiebolagsregistreringen överläts åt patentbyrån. Så skedde ock genom 1896 års kungörelse om aktiebolagsregistrets förande. Utskottets förmodan rörande den med anledning härav erforderliga förstärkningen av arbetskrafterna visade sig emellertid icke hålla streck. Redan från början måste för aktiebolagsregistreringen anställas en sekreterare såsom föredragande samt en notarie. Sedermera har alltjämt nämnda registrering utförts av en särskild avdelning, som haft så gott som intet samarbete med ämbetsverket i övrigt. Varken vid detta eller vid de övriga tillfällena, då frågan om aktiebolagsregistreringens organisation varit föremål för undersökning, har från något håll gjorts gällande, att mellan densamma och övriga till patentverket överlämnade arbetsuppgifter föreläge något sakligt sammanhang, som motiverade deras sammanförande hos samma

Bolagsavdelningens förhållande till patentverket.

myndighet. Det är också anmärkningsvärt, att ehuru herr statsrådet i likhet med patentlagstiftningskommittén förordat en organisationsplan, som för framtiden skulle oskiljaktigt förena bolagsavdelningen med patentverket, man varken i kommittéutlåtandet eller i statsrådsprotokollet finner en antydning om att dessa båda statsorgan hava något sakligt sammanhang. Det lär ej heller kunna bestridas, att deras nu bestående förening — som i realiteten konstituerades allenast av den gemensamme chefen — tillkom tämligen slumpvis och kommit att fortfara endast därför att tillfälle till någon lämpligare förläggning hittills icke yppat sig.

Aktiebolagsregistreringens bibehållande hos patent- och registreringsverket har syntts försvarligt, så länge den frågan varit oavgjord, huruvida man icke inom statsförvaltningen borde upprätta ett centralt verk för olika slag av registrering. Tanken härpå torde numera dock icke längre vara mera allmänt omfattad, och statsmakterna hava vid sina nyligen träffade åtgärder med avseende å registrering av sjuk-kassor och understödsföreningar tydligt ådagalagt, att de ej dela densamma. I allt fall överensstämmer det icke med de av departementalkommitterade uppställda grundsatser för omorganisationen av statsförvaltningen att avskilja registreringsärenden från de övriga ärenden, med vilka de till sin innebörd sakligt sammanhänga. I anslutning till dessa även av kommerskollegiikommittén gillade principer hava de båda kommittéerna därför i sitt den 18 november 1911 avgivna utlåtande angående bland annat statens försäkringsinspektion föreslagit, att registreringen av försäkringsbolag skulle överflyttas till nämnda ämbetsverk från patent- och registreringsverket.

Om det får anses klart, att inga sakliga skäl kunna förebäras för bolagsregistreringens bibehållande hos patentverket, uppkommer den frågan, huruvida någon lämpligare förläggning för dem kan anordnas. Undersöker man då registreringsärendenas reella innebörd, lär man ej undgå finna, att desamma på det närmaste sammanhöra med sådana näringsärenden, som nu ankomma på kommerskollegiets handläggning. Bolagsregistreringen utgör ju sättet för statens kontroll över att aktiebolagen rättsligt organiseras i enlighet med gällande lagstiftning. Då den alldeles övervägande delen av vår handel, industri och sjöfart bedrives med anlitan av aktiebolagsformen, är det utan vidare klart, att näringslivet och det för dess intressen närmast avsedda ämbetsverket bör omhändervä ifrågakvarande uppgift. Bolagsregistreringens utövande lämnar ock det bästa tillfälle till att lära känna, i vad mån lagstiftningen motsvarar de praktiska behoven samt huru densamma

inverkar på affärslivet. Ehuru dessa och andra skäl enligt min mening tillfullo kunde motivera en överflyttning redan nu av bolagsavdelningen till kommerskollegiet, anser jag mig dock ej böra nu framställa yrkande härom. Då nämligen frågorna om inrättande av ett handelsdepartement samt om kommerskollegiets omorganisation för närvarande behandlas av departementalkommitterade och kommerskollegiikommittén, lär det vara lämpligast avvakta dessa kommittéers snart föreliggande utlåtanden, innan några förändringar i dessa avseenden vidtagas. Det synes mig emellertid olämpligt att genom ett bifall till kungl. propositionens förslag i denna del *förhindra* en rationell lösning av i samband med frågan om inrättandet av ett handelsdepartement samt omorganiseringen av kommerskollegiet.

Av allt att döma synes den av mig här hävdade uppfattningen om bolagsavdelningens lämpliga förläggning delas av departementalkommitterade. I allmänna delen av sitt den 19 nästlidne april avlämnade betänkande hava departementalkommitterade nämligen såsom anstalt under ett blivande handelsdepartement upptagit bland annat »patentverket». Den förkortade benämningen synes otvetydigt angiva, att kommitterade funnit lämpligt från patentverket avskilja dess befattning med bolagsregistreringen.

Jag övergår härefter till att undersöka frågan om bolagsregistreringsavgifternas karaktär och särskilt huruvida det kan vara riktigt, att desamma användas för andra ändamål än bestridandet av statens utgifter för bolagsärendenas behandling.

Registreringsavgifternas karaktär.

På Kungl. Maj:ts framställning beslöt 1885 års Riksdag, att avgifterna för patent och för registrering av varumärken finge användas till bestridande av de utgifter, vilka Kungl. Maj:t funne betingas av tillämpningen av förordningen angående patent och lagen om skydd för varumärken. Detta bemyndigande förnyades sedermera år efter år, och uppstående behållningar å de influtna patent- och varumärkesavgifterna inlevererades regelbundet till statskontoret, där de särskilt för sig bokfördes. År 1896, då bolagsregistreringen beslöts, lämnade Riksdagen jämväl sitt medgivande till, att avgifterna för registrering av aktiebolag och föreningar för ekonomisk verksamhet samt för andra uppgifter till aktiebolags- och föreningsregistren finge användas till bestridande av de utgifter, vilka Kungl. Maj:t funne betingas av tillämpningen av de respektive bolagslagarna samt lagarna om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet och om handelsregister, firma och prokura. Patent- och registreringsverket erhöll på grund härav tillstånd

att av inflytande avgifter för registrering av aktiebolag bestrida ämbetsverkets utgifter för denna registrering enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Samtidigt förordnades, att befintliga överskott av avgifter för denna registrering skulle årligen utan sammanblandning med andra inlämnas till statskontoret samt att såväl dessa som från Kungl. Maj:ts befallningshavande till statskontoret influtna registreringsmedel skulle bokföras särskilt för sig under rubrik »registreringsavgifter».

Genom nådigt brev den 14 juni förordnade Kungl. Maj:t, att de till statskontoret inlevererade överskotten å patent- och varumärkesavgifterna samt registreringsavgifterna skulle hos statskontoret sammanföras till en gemensam fond, som skulle bokföras under benämning »patent- och varumärkesavgifters samt registreringsavgifters fond». I det av statskontoret publicerade »kapitalkonto till rikshuvudboken» redovisas varje års uppbörd till denna fond under tvenne huvudrubriker, nämligen dels »patent- och varumärkesavgifter», dels ock »registreringsavgifter».

De särskilda sakkunniga, som den 4 oktober 1910 avgåvo förslag till förändrad uppställning av riksstaten, föreslogo, att den särställning, som patent- och registreringsverket jämte några andra verk intog, i det att dess ekonomi icke kom till synes i riksstaten, skulle upphöra. Å ena sidan borde därför dess utgifter upptagas under sjunde huvudtiteln och å andra sidan patent- och varumärkes- samt registreringsavgifterna uppföras såsom tillgång bland statsverkets inkomster. Ansåges det önskvärt, att dessa avgifter hölles inom den gräns, att de ungefärligen täckte utgifterna för patent- och registreringsverket, borde detta syfte minst lika väl uppnås med den nämnda anordningen som med den nuvarande. I varje fall skulle, enligt de sakkunnigas mening, eventuella överskott icke längre läggas till någon fond, utan denna fastmer upphöra och dess behållning överföras till fonden för reserverade medel.

Gent emot detta förslag gjordes åtskilliga erinringar av statskontoret liksom av *patent- och registreringsverket*. I sitt den 2 december 1910 avgivna yttrande redogör det senare ämbetsverket till en början för de olika författningar, enligt vilka avgifter inflyta till verket. Därefter framhålles, *att samtliga nu nämnda avgifter hava, enligt vad vid de olika författningarnas tillkomst uttryckligen framhållits, uteslutande pålagts för täckande av de kostnader, som av samma författningars tillämpning nödvändiggöras, och hava deras belopp jämväl endast med hänsyn till denna deras uppgift beräknats och fastställts.*¹⁾ Ämbetsverket anslöt

¹⁾ Kurs. av motionären.

sig av dessa och andra skäl till en av statskontoret föreslagen anordning, enligt vilken »patent- och varumärkesavgifternas samt registreringsavgifternas fond» komme att för framtiden bibehållas, ehuru under den förändrade benämningen »reservationer å anslaget till patent- och registreringsverket»; av detta anslag, som borde intagas i riksstaten under sjunde huvudtiteln, skulle ämbetsverkets utgifter bestridas.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 30 december 1910 rörande riksstatens uppställning, ägnade *chefen för finansdepartementet* särskild uppmärksamhet åt detta spörsmål, i vilket han anslöt sig till den av statskontoret och patent- och registreringsverket förfäktade mening. Departementschefen anförde därvid, bland annat: »*Den omläggning, som vidtages, får emellertid icke ske på ett sådant sätt, att, då enskilda personer eller institutioner på grund av lag eller eljest i vederbörlig ordning tillkomna bestämmelser fått sig ålagt att bidra till en viss bestämd statsverksamhet, de i följd därav inflytande avgifterna komma att till äventyrs användas till jämväl andra statsändamål än de, till vilka de blivit såsom bidrag lämnade.*»¹⁾ I riksstaten har ock sedermera uppförts en såväl inkomst- som utgiftstitel för upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet. Patent- och varumärkesavgifterna uppdebiteras under inkomsttiteln »patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter». Bland utgifterna uppföras åter ett reservationsanslag »att utgå av de till patent- och registreringsverket inflytande avgifter dels för patent samt för registrering av varumärken ävensom av mönster och modeller, dels ock för registrering av aktiebolag, försäkringsbolag och solidariska bankbolag samt för andra uppgifter till de hos verket förda bolags- och försäkringsregistren, under förutsättning tillika att de å dessa avgifter uppkommande överskott fortfarande som hittills skola efter vederbörligt tillstånd användas uteslutande för det med anslaget avsedda ändamål.»

Såsom patentlagstiftningskommittén påpekat, kan denna förändring i viss mån sägas hava inneburit ett frångående av den förut tillämpade principen om fördelningen av utgifterna mellan patent- och varumärkesavdelningen å ena sidan samt bolagsavdelningen å den andra, då ett gemensamt reservationsanslag uppförts för hela verket att utgå av de inflytande avgifternas fördelning på nyss angivet sätt. Kommittén har emellertid ock erinrat om, att nådiga brevet den 26 november 1897 angående särskilda räkenskaper för verkets båda avdelningar fortfarande är i kraft.

¹⁾ Kurs. av motionären.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på, att vid den nysberörda omläggningen av riksstaten även en annan förändring genomfördes med avseende å patent- och registreringsavgifters fond. Dittills hade nämligen till denna influtit icke endast sådana avgifter, som tillhörde patent- och registreringsverkets ämbetsområde, utan även avgifter för den registreringsverksamhet, som utövades av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Statskontoret påpekade i sitt utlåtande i ämnet, att de registreringsavgifter, vilka icke hänförde sig till patent- och registreringsverkets ämbetsområde, borde fränkiljas de avgifter, vilka skola i riksstaten uppföras såsom speciell tillgång till nämnda verks utgifter. Denna uppfattning gillades ock av departementschefen samt har sedermera iakttagits i riksstaten.

Av den här lämnade översikten över patent- och registreringsverkets ekonomiska förhållanden lærer med full tydlighet framgå, att den av Kungl. Maj:t i anslutning till patentlagstiftningskommittén föreslagna ekonomiska planen för verket icke står i överensstämmelse med de av vederbörande myndigheter samt statsmakterna tidigare hävdade grundsatser. Allt ifrån tillkomsten av författningarna rörande patent, varumärken, mönster och modeller samt registrering av aktiebolag har nämligen bestämt fastslagits, att om också kostnaderna för dessa författningars handhavande rimligen borde bestridas medelst särskilda avgifter, dessa dock *icke borde sättas högre, än vad som för varje särskild författning nödvändiggjordes, ävensom att avgiftsmedlen icke borde användas för bestridande av andra, för dem främmande statsändamål.*

Såväl med hänsyn till vad förekommit vid statsmakternas beslut rörande patent- och registreringsavgifterna som ock ur principiell synpunkt lærer det ock vara angeläget, att man strängt fasthåller dylika avgifters karaktär av uppbördsmedel, avsedda endast för bestridande av kostnader, som äro erforderliga för de staten jämlikt respektive författningar just för ifrågavarande ändamål åliggande funktioner. Såsom ock av Kungl. Maj:t och Riksdagen vid upprepade tillfällen betonats, böra följaktligen avgifterna lämpas så, att de motsvara de kostnader, som äro förknippade med utförandet av respektive statsfunktioner. Naturligtvis är det rimligt, att avgifterna bestämmas på sådant sätt, att statsverksamheten på området fullt säkerställes. Men däremot lærer det näppeligen vara billigt att, såsom under de senaste åren varit fallet med den av patent- och registreringsverket handhavda bolagsregistreringen, de inflytande avgifterna uppgå till nära dubbla beloppet av avgifterna. I allt fall lærer man ej vara berättigad att använda uppkomna överskott för alldeles främmande ändamål samt att genom organisations-

och bokföringsåtgärder för framtiden omöjliggöra avgifternas avpassande efter de omkostnader, som med dem skola bestridas.

Den nu behandlade principfrågan har på ett angränsande område varit föremål för prövning vid nästlidet års riksdag. I punkten 5 av statsverkspropositionens sjätte huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen bl. a. att medel för tillsyn över understödsföreningar skulle tagas av försäkringsanstaltens bidrag till försäkringsinspektionen. I avgiven motion (nr 33 i Första kammaren) tillät jag mig då uttala, att det icke syntes vara med rättvisa och billighet förenligt, att en viss samhällelig verksamhet beskattas till förmån för en annan dylik verksamhet. Försäkringsanstaltens för inspektionsverksamhetens utförande tillskjutna medel borde följaktligen icke få användas till något som helst annat ändamål än det, vartill de enligt lag skulle användas. Vore dessa bidrag större än erforderligt, borde därav följa att procentsatsen för bidragens beräkning nedsattes. I varje fall borde icke överskotten få föranleda medlens användande till fullkomligt främmande ändamål.

I anslutning till denna min uppfattning hemställde jag om avslag å Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende samt om anvisande i stället av erforderliga medel å extra stat.

Denna min framställning tillstyrktes enhälligt av statsutskottet och vann jämväl Riksdagens bifall. Jag anser mig därav berättigad draga den slutsatsen, att Riksdagen godkänt den av mig därvid hävdade principuppfattningen.

Med anledning av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen på sådant sätt ville bifalla Kungl. Maj:ts förslag rörande omorganisation av patent- och registreringsverket, att de till bolagsavdelningen inflytande avgifter i intet fall tagas i anspråk för bestridande av de båda övriga avdelningarnas omkostnader och att även i andra avseenden hänsyn tages därtill att hinder icke må uppstå för ett eventuellt avskiljande av bolagsavdelningen från patentverket.

Stockholm den 30 april 1913.

Johan E. Ekman.